

Forskerens første middag i det lukkede fengslet

(Dorte Raaby Andersen, Danmark – upublisert notat. Andersen er ph.d.-student og studerer fengselsbetjenters opplevelser av følelsesmessige belastninger i arbeidet.)

Første gang jeg skulle spise sammen med de innsatte følte det merkelig og stivt, og jeg fornemmet at betjenten, som for øvrig var en ny betjent under utdanning, virket kunstig og påtatt i måten å opptre på. Som det framgår i det følgende var han cool og kontrollert under hele middagen, selv om en av de innsatte indirekte presset ham. Det framgår i det følgende notatet om min første middag.

Det var litt virvar på gangen. Det skulle finnes en ekstra stol til meg. De innsatte kikket uten å kikke. Jeg følte litt at jeg trengte meg på i privatsfæren deres. De hadde vel reelt ikke mulighet for å si nei til at jeg spiste sammen med dem. Mon tro hva de egentlig synes om det? Bordet var dekket til åtte. De anviste meg plass i den ene enden av bordet. Kenneth (betjent på prøve) satte seg i den andre enden. Grytene sto på bordet. Kjøttpudding, poteter, erter og kokte gulrøtter. Og ja, ripsgele.

De innsatte gikk i gang med å øse opp til hverandre. Uten ord, helt rutinemessig ble det øst opp kjøtt og saft og vann. Det ble ikke sagt så mye. Ingen sa «stopp» eller «hvor mange poteter vil du ha?» eller «er det nok?» Det bare kjørte. De kjente hverandre jo også godt, og de visste kanskje hva og hvor mye de andre ville ha? Eller var det en avtale om fire til hver? Den innsatte ved siden av meg virket litt travel, og sørget for at jeg fikk kjøtt – et stort stykke kjøtt (+ det som falt av) og saft i glasset. En annen innsatt ga meg poteter og gulrøtter. Det var han som hadde vært med på å spille biljard og som hadde skult litt på meg. Det var som om han gjerne ville anerkjenne at jeg var til stede, men så allikevel ikke. Det var tydelig at de så meg an. Jeg fikk stoppet strømmen av poteter til tallerkenen min og øste selv opp litt erter. Fjernsynet sto på i bakgrunnen og de innsatte begynte å snakke om de neste håndballkampene og VM-finalen. Kenneth kom med et par kommentarer, og jeg sa også litt. Det følte litt anstrengt og på en måte som om vi blandet oss i samtalen deres. Kenneths forhold til de innsatte var tydeligvis heller ikke så naturlig, selv om han iherdig forsøkte å delta. Han hadde selvfølgelig også bare vært der en måneds tid, vel. Jeg syntes også samtalen var litt vanskelig.

«Hva skal du her,» spurte en av de innsatte, en som tidligere også hadde gjort seg bemerket ved å snakke veldig høyt, ved å ha en dominerende holdning, ryggen rank, haken oppe, særpreget frisyre og et veldig intenst blikk. Jeg sa kort hva formålet mitt var, og igjen var spørsmålet om det handlet om «oss» eller om «dem». Jeg sa at det var betjentene og arbeidet deres jeg skulle følge. [...]

Den innsatte begynte på en lang talestrøm, og han framhevet at noen betjenter kunne klare å arbeide i fengslet, andre kunne ikke. Han stirret mens han snakket, og han tok ikke blikket fra meg. Bare da han kom med hentydninger til erfaringer og alder pekte han og så ned på Kenneth. Jeg kunne forestille meg Kenneths irritasjon, men det var nok ikke første gangen han som ny og forholdsvis ung betjent fikk en slik kommentar med på veien. Var han flau over at de sa det mens jeg var der? «Hvor lenge kan han holde ut, han der? Hvordan vil han klare seg?» spurte den innsatte. Han kikket kort på Kenneth og så stirret han på meg igjen. Lente seg fram mot meg. Avventende. «Det er ikke sånt jeg skal vurdere, sånt noe er jeg slettes ikke kompetent til, » sa jeg. Den innsatte gjentok spørsmålet: «Hvor lenge kan han holde ut, han der? Hvordan vil han klare seg?» Jeg sa enda en gang at det ikke var noe jeg skulle eller kunne vurdere. «Men han virker nå

som en som kan klare mye,» sa jeg allikevel til slutt. Ubevisst forsøkte jeg på en eller annen måte å forsvare Kenneth, som bare satt stille og kikket rett fram uten å kommentere det overhode. En innsatt som ikke hadde sagt noe før det, sa uten å fortrekke en mine: «Det var et veldig politisk korrekt svar.» «Ja, ikke sant?» sa jeg og smilte. Han smilte halvt tilbake.

Den innsatte med det stirrende blikket fortsatte talestrømmen sin. Nå var han i gang med å reflektere over fengslets oppbygging og sammenlignet danske og amerikanske forhold. Jeg hadde vanskelig for å holde fokus på det han sa. Han snakket fort og fylte hele rommet. Han så bare på meg. Ingen andre sa noe. «Stoooppp nå,» tenkte jeg og tok pause fra den intense øyenkontakten ved å omrokere litt på tallerkenen min. Jeg hadde nesten kjempet meg gjennom kjøttet, nå var det bare ertene, som hadde en underlig smak. Som om de bare var tint opp i frossenposen. [...]

Folk begynte å reise seg opp. En innsatt kom for å ta tallerkenen min. «Nei, nei, det skal jeg nok gjøre selv. Og tusen takk igjen for mat.» Jeg hørte meg selv rose maten og takke for at jeg fikk spise med dem. Kanskje var det litt overdrevet. «Det er som å spise hos mora mi.» Kommentaren bare fløy ut av munnen på meg, men det var jo heller ikke helt galt – jeg kunne aldri selv finne på å lage kjøttpudding ... De innsatte kommenterte det ikke. Kenneth kikket på meg. Hva tenkte han? Han sa mekanisk takk for maten da han reiste seg opp. [...]

Da jeg var på vei ut, stakk den skulende innsatte hodet ut: "Hvis du ikke fikk nok, er det altså din egen skyld.» Han smilte. «Det gjorde jeg. Jeg er helt mett.»